

**METİN AND, 16. YÜZYILDA İSTANBUL. KENT,
SARAY, GÜNLÜK YAŞAM, İSTANBUL 1993,
326 SAYFA, METİN İÇİ RENKLİ TABLOLAR İLE
NÂŞİRİ AKBANK KÜLTÜR VE SANAT
BAŞ DANIŞMANLIĞI. AKBANK KÜLTÜR VE
SANAT KİTAPLARI: 59. ESER,
PROF. DR. SEMAVİ EYİCE'YE
ARMAĞAN EDİLMİŞTİR**

*Prof. Dr. Mahmut H. ŞAKİROĞLU**

Değerli araştırmacı Metin And, yıllardan beri üzerinde çalıştığı bir konuyu, şimdi kitap halinde araştırmacıların, ilim adamlarının, sanat tarihçilerinin, kültür tarihçilerinin ve en mühimi de İstanbul severlerin hizmetine sunmuş bulunmaktadır. Uzun yıllar muhtelif kütüphanelerde bulunan görüntüleri tespit etmek ve bunların içeriği üzerinde çalışmalarını sürdüren müellif kendisine başvuran araştırmacıları hiç bir zaman kırmamış, hemen elinin altında bulunan malzemeyi vermiştir. Böylece yılların büyük bir çabası, belirli bir olgunluğa ve birikime kavuşmuş, her bir araştırmacı eğildiği konu hakkında görüntülü bilgi vermişti. Metin And da çalışmalarına konu ettiği minyatür, halk resmi, toplu resimleri şimdi bir araya getirmekle, hazırlıklarının başarılı semeresini görmektedir.

Ana başlıktan da anlaşıldığı üzere müellif kendisine özgü tutum içinde elindeki malzemeyi değerlendirme yolunu seçmiş bulunuyor. Burada elbette ki ilk başta İstanbul ele alınacaktır. Zira asırlardan beri her bir siyaset, diplomasi, sanat ve kültür adamları İstanbul'a geldiler ve bu başkent için eserler kaleme aldılar. Bir an için acaba bu şehir için mi yoksa Osmanlı Devleti'nin örnek şehri

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

için mi kaleme alındıkları tereddüdü akla gelir. Elbette ki gelen kişiler kendi hesaplarına değil, bağlı buldukları devletin başta diplomasi olmak üzere belirli bir işini yerine getirmek için İstanbul'a geliyorlar ve kendilerine tahsis edilen süre içinde burada kalıyorlardı. Gelen elçilik heyetleri içindeki sanatkârlar da bu fırsattan istifade edip, üzerlerine düşen görevleri yerine getiriyorlardı. Sayın araştırmacı da çalışmalarında bu sanatçıların geliş tarihleri ve hangi heyetler içinde bulduklarını eserlerinde açıklamıştı. Bu bilgiyi "Kaynakça notları" kısmında da tekrar etmeyi yerinde görmüş ve Pierre de Coeck adlı ressamın gelişi ile başlayan gelenek içinde kimlerin hangi heyetle geldiği sırası gelince tartışılmıştır. Böylece eseri bir sanat tarihi cephesi ile yaklaşıldığı zaman, zamanlama açısından kaynakların tarihi etkinliği ve kültür tarihimize etkinliği, getirdikleri bilgilerin de kaynağı ortaya konulmuştur. Bu tarz bilgilerin gerçi her zaman için güvenilir olmayacakları da müellif tarafından işaret edilmiştir. Çünkü sanatçılar fotoğrafçı gibi hemen görüntü alamadıkları gibi sabır isteyen bir ressam hüviyetine de sahip değillerdi. Bununla birlikte sonradanda yapsalar, bu tarz görüntülerin belirli evreleri yansıtması her zaman için mühimdir. Bu arada bir tehlikeye de değinerek, çalışılmış olsa bile, kaynağın bir süre sonra kütüphaneciler tarafından yerinde yok denilmesi veya araya giren bir kötü rastlantı yüzünden yeni bir araştırmacıya verilmeme tehlikesinin bulunmasıdır. Her ne kadar günümüz teknolojisi getirdiği bir takım yenilikler sayesinde araştırmacılara büyük yenilikler ve hizmet alanları sağladı ise de tehlikeyi de beraberinde getirdi ve elektrikli ışınlar bu tarihi belgeleri tahrip etmeye başlaması yanında, hiç akla gelmeyen çevre kirlenmesi de bu kalıntılar üzerinde olumsuz etki bırakmaya başladı. İşte müellifin girişimleri bir takım kötü rastlantılardan araştırmacıları kurtarmaktadır. Kitap muhteşem kalıntılardan yapılan aktarmalar ile doludur ve hiç bir zaman değerini kaybetmeyecek özellikleri yansıtmaktadır. Melchior Lorichs adlı sanatkârın görüntüsünün büyük boy reproduksiyonu yanında yeni tanınan kaynakların da büyük boy görüntülerinin verilmesi büyük masraflarla gerçekleşmiş ve bu azametli işi üstlenen Akbank, hiç bir özel girişimin cesaret edemeyeceği çabayı maddi olarak üstlenmiştir. Her bir resmin ancak büyük masraflarla gerçekleşen yayını, tarihimizin en parlak devrini yansıtan görüntülerin gelecek nesillere de aktarılmasını temin etmiştir. Kent diye ayrılan bölüm içinde (s. 11-95) ticarî yapılar, dini yapılar yanında Galata, Üsküdar ve Boğaziçi de dahil edildikten sonra olumsuz etkiler yapan sari hastalıklar, yangınlar ve depremlere de yer verilmiştir. İstanbul için önemli mahallelerden sayılan Atmeydanı ile sair dikilitaş'lara da

yer verilmiş. Zira gelen sanatçılar, 16. yy.da ayakta duran bu kalın-
tılar karşısında hem hayranlıklarını hem de karışık duygularını yan-
sıttılar. Bu duygular olumlu olduğu kadar da olumsuz etkiler de bı-
raktı. Fakat hepsini bastıran elbette ki Topkapı Sarayı'nın
durumudur. Saray diye incelenen S. 97-167 arasında görkemli tö-
renlere ve büyük merasimlere sanatçılar hayranlık duydukları için
özel yer verirler. Zira bunlar basit gösteriler olmayıp, devrin ekono-
misine canlılık getiren hareketlerdir ve her bir görevli becerisini bu-
rada ortaya koyarken çağrılı esnaf da yeteneğini gösterirdi. Sanatçı-
lar bu asırda İstanbul'a gönderilen gösterişli hayvanlara da
eserlerinde yer vermişlerdir. Müellif de onların eserlerini şimdi bu
kitap içine almış ve egzotik varlıklarının etkisini değerlendirmiştir.
Kitap içinde en büyük kısımlardan birisi de "Günlük yaşam"dır (s.
169-311). Son yıllarda büyük bir merak ve heves ile incelenen fiyat
listeleri sayesinde Osmanlı ülkesinde neyin kaç paraya satıldığını
bilmekle birlikte, bunların görüntülerini sempatik çizgiler ile veren
sanatçılara hiç bir araştırmacı yer vermemiştir. Metin And da eserinde
anakaynaklara göre işlediği için getirilen yeniliğin neler olabilece-
ğine değinmeden, kişileri, hamamları, alan ve satanları, dükkanları,
ekalliyetleri tasvir eden resimleri uzun yorumlara girişmeden orta-
ya koyuyor. Bu yolu takip ettiğini daha ilk sayfalarda belirtip, niye-
tinin anakaynaklara göre, hiç bir ikinci araştırma eserine yer verme-
den, bu eseri kaleme almak olduğunu belirtmiştir. Böyle muhteşem
bir eseri ilim âlemine sunmak gibi bir çabayı gösterdiği ve eseri ay-
nı zamanda İngilizce olarak, artık ilim aleminde en kabul edilir dil
haline gelen bir şekilde neşretmesi hem kendisi, hem nâşir hem de
ortamı için bir başarıdır. Bilmekle birlikte hiç de uzanılmıyacak
çok sayıdaki malzemeyi araştırmacılara kazandırdığı için ne kadar te-
şekkür etsek azdır, bu arada kitabı Prof. Dr. S. Eyice'ye armağan et-
mekle büyük bir kadirşinaslık gösterdi. İstanbul hakkında kaleme
aldığı eserleri ile kütüphane raflarını dolduran Eyice hak ettiği
emeklilik yıllarında şimdi böyle müstesna bir eser sayesinde ödül-
lendirilmiş bulunmaktadır. Bu sıralarda İstanbul üzerindeki biri-
kimlerini *İstanbul Ansiklopedisi*'nde gelecek nesillere sunan Eyi-
ce'ye bir kere daha başarılarından dolayı teşekkür etmek her İstan-
bulsever'in görevidir. Metin And, bu fırsatı bulduğu için müftehir
olmalıdır. Elimizde bulunan kitabı yıllarının uzantısı olmakla bera-
ber, elindeki malzemenin çok küçük bir parçasıdır. Kültür tarihimi-
ze kazandırdığı eserlerden sonra bu tarz eserlerini usanmadan ve
yorulmak bilmeden neşredeceğini ümit etmekteyiz.